

10. Питерс Т. Представьте себе! Превосходство в бизнесе в эпоху разрушений = Re-imagine! [Электронный ресурс] / Т. Питерс. – М.: BestBusinessBooks, 2006. – 352 с. – Режим доступа: <http://www.hr-portal.ru/article/tom-piters>

11. Двойная стратегия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pribylov.ru/bip/dual_strategy.html

12. Абель Д. Концепция стратегического планирования / Д. Абель [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.iteam.ru/publications /strategy/section_16/article_4131

Рассматриваются подходы к формированию двойной стратегии, ее наполнения, определения глобальных и локальных стратегических целей и инструментария реализации. Проанализировано текущее состояние машиностроения Украины и Днепропетровской области с целью определения возможностей развития в будущем. Предложен и описан блок формирования двойной стратегии.

Ключевые слова: стратегия, среда, ресурсный потенциал, двойная стратегия, соответствие.

The article is devoted to the description of approaches to the development of dual strategy, its content, determination of global and local strategic goals and tools for its implementation. The present state of machine-building in Ukraine and Dnipropetrovsk region has been analysed to determine the development prospects. A block for developing dual strategy has been suggested and described.

Key words: strategy, environment, recourse potential, dual strategy, compliance.

Надійшло 15.02.2013.

УДК 330.341.1

А.О. Сімахова

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ ДО СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ІННОВАЦІЯ»

У статті проаналізовано підходи різних вчених до визначення сутності категорії «інновація». Через призму підходів вітчизняних та зарубіжних науковців уточнено дефініцію терміна «інновація».

Ключові слова: інновація, НТП, інноваційна діяльність, технології, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. На межі ХХ–ХХІ ст. світова спільнота, формуючи нову систему цінностей, поступово здійснює перехід до постіндустріальної епохи. Основним фактором цього процесу виступають інновації, які базуються на науково-технічних досягненнях та ефективній системі управління. НТП змінює масштаби та структуру виробництва, здійснює істотний вплив на стан усієї світової економіки. Очевидним є те, що у ХХІ ст. інновації стали фундаментальною основою економічного прогресу та забезпечення позитивної соціально-економічної динаміки.

Останнім часом поняття «інновація» досить часто трапляється у науковій літературі, проте й досі не існує загальноприйнятої думки щодо цієї категорії, що й обумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідженню сутності інновацій присвячено багато наукових праць. Зокрема слід виділити праці таких вчених, як Ю.М. Бажал, О.О. Дробішевська, Б.Ф. Заблоцький, П. Друкер, М.Д. Кондратьєв, Е. Менсфілд, С.В. Онишко, А.А. Пересада, І.В. Разумов, Б. Санто, Б. Твісс, Й. Шумпетер, Г.О. Ярін та ін. Однак здебільшого вчені підходять до сутності категорії «інновація» із суто технологічної та економічної точки зору. На нашу думку, існує потреба більш широкого тлумачення цієї категорії.

Метою роботи є дослідження генезису і основних підходів до категорії «інновація», їх узагальнення та наведення авторської дефініції цього терміна.

Виклад основного матеріалу. Вважається, що термін «інновація» вперше було уведено у науковий обіг у 30-х роках ХХ ст. вченим Й. Шумпетером. Проте ще раніше, у 1911 р., у своїй праці «Теорія економічного розвитку» [1] Й. Шумпетер застосовував поняття «нова комбінація» (згодом тотожне поняттю «інновація») як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, вмотивовану підприємницьким духом. При цьому вчений розрізняв п'ять основних типів комбінацій [1, с. 159]: виробництво нового продукту, виробу, послуги для споживача, на якого орієнтується підприємець; введення в промисловість чи торгівлю якогось нового виробничого методу; завоювання та освоєння нового ринку збуту продукції; використання нової сировини; впровадження нової організації виробництва.

Принципово важливим є те, що Й. Шумпетер висунув ідею про інновацію як рушійну силу економічного розвитку суспільства, завдяки якій економіка може зійти зі своєї «звичайної траєкторії та різко змінити свої власні показники» [1, с. 153]. Наукові погляди Й. Шумпетера стали теоретичною базою для подальшого вивчення факторів економічного зростання, що створюють національне багатство. У ході емпіричних досліджень дослідники-економісти дійшли висновку щодо вирішального впливу на економічне зростання такого фактора, як НТП. Отримані теоретичні і практичні результати роботи Й. Шумпетера стали підґрунтям для поширення у цей час наукового напрямку, в рамках якого знання та інформація розглядаються як джерело багатства або як основна умова його створення.

Безумовно, не менше значення мають і практичні рекомендації суб'єктам господарювання щодо принципів інноваційної діяльності та розкриття Й. Шумпетером статико-динамічного дуалізму природи інновацій. З одного боку, інновації як статичне явище – це конкретний результат діяльності мікрорівня, кінцевий етап науково-виробничого циклу. Виробниче впровадження інновації призводить до зміни одного чи кількох продуктово-технологічних параметрів і надалі стає каталізатором похідних нововведень. З іншого боку, як динамічне явище інновації – безперервний циклічний процес, що періодично запускає механізм «творчого руйнування» наявної економічної дійсності [2, с. 17]. Такий системний підхід до розгляду інновацій приводить до єдності розуміння інноваційної діяльності на мікро- та макрорівні.

Значний внесок у розробку інноваційної проблематики зробив видатний російський вчений М. Кондратьєв. Запропонована ним теорія «довгих хвиль» як базових передумов соціально-економічного розвитку передбачає інновації різного ступеня глибини та новизни, що ініціюють відхилення різних порядків від початкового рівноважного стану економічної системи [3, с. 717–718]. Теорія М. Кондратьєва не лише поглибила розуміння природи соціально-економічного розвитку країни, але й виокремила НТП як фактор, що впливає на його динаміку. Вчений вважав, що інновації розвиваються за своїми власними закономірностями. Це, у свою чергу, відкрило перспективи для дослідження інновацій як складного, неоднорідного за структурою явища із певною ієрархією часових наслідків.

Науковий аналіз джерел з питань дослідження інновацій дозволив виділити варіанти трактування цього поняття. Так, якщо звернутися до дефініцій, які надають зарубіжні вчені, то у широкому розумінні інноваціями можуть бути нова продукція, нові процеси чи організаційні методи, які сприяють підвищенню прибутковості економічної діяльності [4, с. 9]. Історично склалося, що інноваційна діяльність зосереджена навколо НДДКР (науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт), прибутковість результатів яких вчені і вважають ключовою характеристикою інновації.

На думку американського науковця Е. Менсфілда, інновації – це вперше заявлені зміни в технологіях [5, с. 556]. При цьому технологічні зміни означають зміни у процесі виробництва чи випуск нової продукції. З наших позицій, така точка зору на сутність інновацій не досить правомірна, оскільки нова техніка та технології, які використовуються у виробництві, можуть змінюватися та розвиватися не лише революційним, але й еволюційним шляхом, тобто завдяки модернізації та удосконаленню.

Необхідно звернути увагу на визначення інновації, яке належить американському теоретику менеджменту П. Друкеру, оскільки деякі сучасні науковці вважають саме П. Друкера «засновником» терміна «інновація», адже у запропонованому ним варіанті дефініції знайшли своє відображення ті моменти, які роз'яснюють прихід інновації як поняття, що найчастіше вживається, практично в усіх сферах життєдіяльності людини [6, с. 75]. Саме П. Друкер є автором більш широкого підходу до визначення категорії «інновація». Зокрема вчений вважав, що інновація – це, швидше, економічне і соціальне поняття, ніж технічне, оскільки навіть у випадку техніко-технологічних інновацій змінюються цінність і споживчі якості, які добуваються споживачем з ресурсів [7, с. 30]. Важко заперечувати наведену дефініцію, оскільки у такому трактуванні підкреслено соціально-економічну значущість інновації.

У широкому сенсі інновацію розглядають російські науковці І.В. Разумов та О.О. Дробишевська, які під інновацією розуміють впровадження у виробництво товарів і послуг новітніх видів продукції і передових технологій для їх виробництва [8, с. 44]. Причому науковці наголошують, що «інновації» та «технології» слід трактувати у широкому сенсі, відносячи до них усе, що може в умовах конкуренції сприяти розширенню збуту продукції у вартісному вираженні. На наш погляд, у визначенні міститься певна неточність, оскільки не лише «впровадження» новітніх техноло-

гій, як це впливає з дефініції авторів, може служити збільшенню збуту продукції, але й нарощення обсягу капіталу.

Комплексно трактує сутність «інновації» російський науковець Г.О. Ярін, а саме: інновація – «це результат інтелектуальної праці: по-перше, нова ідея, продукт, послуга, по-друге, введення нового у виробничу систему, у результаті чого змінюється сама виробнича система, переходить у якісно новий стан» [9, с. 14]. У такому підході інновації на пряму пов'язані з інтелектуальною власністю, сутність якої саме й становлять результати інтелектуальної праці.

Угорський економіст і соціолог Б. Санто визначає інновацію як «супільний, технічний і економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за властивостями виробів, технологій, і у випадку, якщо вона орієнтується на економічну вигоду, на прибуток, її поява на ринку може принести додатковий дохід» [10, с. 28].

Схожими за змістом є дефініції науковців Б. Твісса, А.А. Пересади та Б.Ф. Заблоцького. Так, Б. Твісс під інновацією розглядав «процес, в якому ідея чи винахід набуває економічного сенсу» [11, с. 36]. Вітчизняний науковець Б.Ф. Заблоцький вважає, що інновації – це реальні процеси створення нових знань, систем та заходів виробництва, технологій і впровадження їх у сферу економіки чи державного управління, товарообміну чи міжнародних зв'язків [12, с. 51]. Наведене визначення доцільно доповнити тлумаченням, яке надає А.А. Пересада, а саме: «Інновація – це процес доведення наукової ідеї або технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни у соціальному середовищі» [13, с. 160]. Названі автори, на відміну від інших, розглядають інновації як «процес», а не як «зміну».

Усі наведені трактування, якщо їх оцінювати комплексно, стосуються переважно процесів виробництва, технологічного розвитку. Для нас особливий науковий інтерес становить характеристика категорії «інновація» у широкому розумінні, коли її можна буде застосувати щодо розробки та реалізації перспективних напрямів подальшого соціально-економічного розвитку країни.

Цікавим ми вважаємо визначення, яке надає інноваціям вітчизняний дослідник цього питання С.В. Онишко: «У найглибшому науково-методологічному контексті інновації можна визначити як стохастичний процес створення позитивних альтернативних можливостей розвитку будь-якої відкритої системи (економічної, соціальної, біологічної, антропологічної тощо)» [14, с. 90]. С.В. Онишко вважає, що можливість заданого напередодні впливу людини на динаміку інноваційних процесів, а також управління ними істотно обмежені.

Інтегративно категорія «інновація» визначається науковцем М.І. Лапіним, який розглядав її як комплексний процес створення, поширення і використання нового практичного засобу для повного або кращого задоволення уже відомої потреби; як процес змін, пов'язаних із певним нововведенням у тому соціальному уречевленому середовищі, в якому здійснюється його життєвий цикл [15, с. 7]. Ми не вважаємо за доцільне пов'язувати сутність інновацій з діяльністю лише комплексу ство-

рення, проте у такому підході йдеться про інновацію не тільки з приводу виробництва, але й соціальної сфери та «кращого задоволення потреб».

У світовій практиці існує визначення цього поняття, прийняте Керівництвом Осло, яке знайшло відображення у Міжнародних стандартах у статистиці науки, техніки та інновацій. Відповідно до цих стандартів інновація – це «...кінцевий результат інноваційної діяльності, який відтворений у вигляді нового чи вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, який використовують у практичній діяльності чи в новому підході до соціальних послуг» [16].

Для порівняння, у вітчизняному законодавстві діє таке визначення інновацій, яке встановлено Законом України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV: «Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [17, ст. 1].

На нашу думку, важливим у двох наведених вище визначеннях є наголос на тому, що результат інновацій стосується не тільки виробничої і комерційної сфери, але й соціальної. Проте аналіз сформульованого в законі України трактування поняття «інновації» містить певні протиріччя, а саме: застосовані щодо інновацій терміни «новостворені» та «застосовані» є різними за своєю сутністю, а в законі використовуються як синоніми. Інноватор може створити щось нове, і це можна назвати «новостворенням», але це новостворення може бути не запатентованим і не застосованим надалі. В умовах української дійсності такі випадки нерідкісні. Отже, якщо новостворення не буде застосованим, воно є просто новацією. З нашої точки зору, у трактуванні інновацій поняття «новостворені» і «застосовані» мають йти як доповнення одне до одного, а не як синоніми.

Різноманіття підходів до визначення категорії «інновація» дозволяє зробити висновок про те, що в економічній літературі ще не досягнуто єдності щодо змісту та наповнення поняття «інновація». Численні дослідники цього питання трактують термін «інновація» залежно від об'єкта і предмета свого дослідження. Так, разом з Й. Шумпетером Е. Менсфілд вважає, що інновація – це «зміна». Науковець Г.О. Ярін, характеризує інновацію, використовує термін «результат». Натомість Б. Санто, Б. Твісс, А.А. Пересада, С.В. Онишко та Б.Ф. Заблоцький розглядають інновацію як «процес».

На наш погляд, сутність поняття «інновація» можна розглядати у вузькому та широкому розумінні. Так, у вузькому сенсі, інновація пов'язана лише з промисловим виробництвом, новою технікою, технологією, продукцією, тобто розглядається лише з технічної точки зору. У широкому розумінні, інновація виступає як новий продукт або послуга і спосіб, процес та сукупність заходів щодо їх виробництва, так і нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній, соціальній та інших сферах.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Підбиваючи підсумок дефініцій терміна «інновація», які найчастіше трапляються в

іноземній та вітчизняній літературі, вважаємо виправданим розглядати категорію «інновація» у широкому сенсі, оскільки визначення «інновації» лише стосовно виробничої діяльності не відповідає реаліям сьогодення. З наших позицій, виправданим є таке трактування: інновація – економічні відносини з приводу реалізації результатів творчої діяльності людини у якісно новому чи вдосконаленому продукті, технології, процесі виробництва, у нових адекватних ринковим умовам організаційних формах та методах управління, нових соціально-економічних структур.

Перспективами подальших наукових розробок у цьому напрямі стане дослідження основ інновування соціально-економічної системи України в умовах трансформації національної економіки.

Список використаної літератури

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер; пер. с нем. В.С. Автономова и др.; под общ. ред. А.Г. Милейковского. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
2. Кириченко О.А. Системний розвиток інноваційної діяльності / О.А. Кириченко, Ю.І. Вигівська // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 11. – С. 16-20.
3. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды / Н.Д. Кондратьев, Ю.В. Яковец, Л.И. Абалкин. – М. : Экономика, 2002. – 766 с.
4. Measuring Innovation Investment in the Service Sector and Policy Implications / Presented by Michael Gallaher at the Applied Policy Seminar «Promoting Innovation in the Service Sector». – Geneva, 2010. – P. 1–19.
5. Mansfield E. Economics USA / E. Mansfield, N. Behravesch. – 5th ed. – New York, 1998. – 664 p.
6. Дмитриева М.С. Анализ концепций развития науки в свете теории самоорганизующихся систем / М.С. Дмитриева // Синергетика в науке и наука языком синергетики: сб. статей. – Одесса: Астропринт, 2005. – С. 75–88.
7. Друкер П. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы / П. Друкер. – М.: Бук Чембэр Интернэшнл, 1992. – 352 с.
8. Разумов И.В. Инвестиционная модель инновационного развития национальной экономики / И.В. Разумов, О.А. Дробышевская. – Ярославль: ЯФ МЭСИ, 2008. – 105 с.
9. Ярин Г.А. Экономика фирмы: инновации и инвестиции, прибыль и оплата труда, инновационно-инвестиционная стратегия, оценка финансовой устойчивости: учебник / Г.А. Ярин ; Федер. агентство по образованию, Урал. гос. экон. ун-т; 2-е изд., доп. и испр. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2010. – 450 с.
10. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венг. – М. : Прогресс, 1990. – 295 с.
11. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; сокр. пер. с англ. – М. : Экономика. – 1989. – 271 с.
12. Заблоцький Б.Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: навч. посіб. / Б.Ф. Заблоцький. – Львів: Новий Світ – 2000, 2007. – 456 с.

13. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.

14. Онишко С.В. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України: дис. ... д-ра екон. наук : 08.04.01 / Онишко Світлана Василівна. – К.: 2004. – 448 с.

15. Лапин Н.И. Актуальные проблемы исследования нововведений в организационных системах / Н.И. Лапин. – М.: ВНИИСИ, 1980. – 114 с.

16. Понятие инновационного процесса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.managein.com.ua

17. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua

В статье проанализированы подходы разных ученых к определению сущности категории «инновация». Через призму подходов отечественных и зарубежных ученых уточнена дефиниция термина «инновация».

Ключевые слова: инновация, НТП, инновационная деятельность, технологии, социально-экономическое развитие.

In the article approaches of the different scientists to the determination of the category «innovation» are analyzed. Through the prism of the approaches of the Ukrainian and foreign scientists clarification of the definition of term «innovation» is carried out.

Key words: innovation, scientific and technology progress, innovative activity, technologies, social and economic development.

Надійшло 21.01.2013.

УДК 330.341.1(477)

О.Б. Скороход, Л.І. Ярмоленко

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено аналізу реального стану розвитку інноваційних процесів в Україні та проблемам впровадження інновацій на вітчизняних підприємствах. Проведено аналіз основних моделей інноваційного розвитку.

Ключові слова: інновації, інноваційна політика, моделі інноваційного розвитку.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Питання інноваційного розвитку сучасної української економіки є одним з найбільш актуальних на сьогодні. Важливим фактором впливу на темпи розвитку економіки є інноваційна діяльність [1]. Визнання високої актуальності зовнішніх та внутрішніх викликів, що посилюються, врахування їх можливих наслідків з метою недопущення кризових явищ в економіці і суспільстві є головною передумовою формування дієздатної інноваційної політики соціально-економічного розвитку України [3].

Розвиток сучасного суспільства значною мірою визначається наявністю та ефективністю інноваційних процесів, які в ньому відбуваються